

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 7 oktober 1939 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser vissa anslag till civilt luftskydd.

(1:a avd.)

1:o) **Civilt luftskydd: Alarmeringsanordningar.** I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (*Bil. 4; punkt 4; sid. 37 och 38*) föreslagit riksdagen att till Civilt luftskydd: Alarmeringsanordningar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 777,000 kronor.

För ifrågavarande ändamål ha i riksstaten för budgetåren 1937/38, 1938/39 och 1939/40 anvisats reservationsanslag å tillhopa 1,200,000 kronor, därav 200,000 kronor avsetts för anskaffande av alarmeringscentraler och 1,000,000 kronor för anskaffande av sirener. Genom beslut den 31 augusti 1939 har därjämte Kungl. Maj:t från det å förskottsstat för försvarsväsendet m. m. under sjunde huvudtiteln anvisade anslaget till allmänna utgifter för försvarsberedskap av 5,000,000 kronor ställt till luftskyddsinspektionens förfogande ett belopp av högst 377,000 kronor, att användas för anskaffande av alarmeringsanordningar för det civila luftskyddets behov.

I en till socialdepartementet den 2 september 1939 från *luftskyddsinspektionen* inkommen promemoria har anförts, att med hänsyn till nu rådande förhållanden ett belopp av ytterligare 387,000 kronor behövde ställas till inspektionens förfogande för anskaffande av vissa alarmeringsanordningar.

Departementschefen har ansett det erforderliga beloppet lämpligen böra beräknas till 400,000 kronor med tillägg av det belopp som anvisats att utgå av anslag å förskottsstaten och för vilket täckning nu bör beredas.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag hemställer utskottet,

Utskottet.

att riksdagen må till *Civilt luftskydd: Alarmeringsanordningar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 777,000 kronor.

2:o) **Civilt luftskydd: Bidrag till enskilda sammanslutningar för utbildning av luftskyddspersonal m. m.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ovannämnda proposition under femte huvudtiteln framlagda förslag (punkt 6; sid. 42) får utskottet hemställa,

att riksdagen må till *Civilt luftskydd: Bidrag till enskilda sammanslutningar för utbildning av luftskyddspersonal m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 125,000 kronor.

3:o) **Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum.** Kungl. Maj:t har i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkt 7; sid. 42—47) föreslagit riksdagen att till *Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 4,300,000 kronor.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 3, har herr *H. Hagberg* i Luleå m. fl. hemställt, dels att riksdagen i anledning av proposition nr 1 vid 1939 års urtima riksdag måtte som bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 8,500,000 kronor; dels ock att riksdagen för sin del måtte besluta i enlighet med luftskyddsinspektionens förslag så förändra nu gällande luftskyddslag, att länsstyrelse kan ålägga kommun att anordna skyddsrum för den lokala luftskyddsledningen och övrig för det allmänna luftskyddet erforderlig personal och att på av Kungl. Maj:t utpekade orter och i enlighet med av vederbörlig myndighet utfärdade anvisningar anordna skyddsrum för allmänheten vid torg, huvudgator och dylika trafikleder, där det kan förväntas att samfärdsel i större utsträckning skulle äga rum under luftskyddstillstånd, samt att kostnaderna därför skulle gäldas på det sätt luftskyddsinspektionen föreslagit.

I en den 2 september 1939 till socialdepartementet inkommen promemoria från *luftskyddsinspektionen* har inspektionen framlagt vissa beräkningar rörande föreliggande behov av anslagsmedel för bidrag till anordnande av skyddsrum. I promemorian anföres i huvudsak följande.

För budgetåren 1937/38 och 1938/39 hade av riksdagen för ifrågavarande ändamål anvisats tillhopa 400,000 kronor. Ännu så sent som hösten 1938 hade detta belopp icke till någon del tagits i anspråk, beroende på att kommunernas planläggning av luftskyddet ännu icke hunnit så långt att planer uppgjorts för anordnande av skyddsrum. Av denna grund och med hänsyn till de från föregående budgetår reserverade medlens storlek hade inspektionen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1939/40 icke ansett sig kunna upptaga mer än 100,000 kronor. Septemberkrisen år 1938 hade medfört en kraftig forcering inom ett flertal kommuner av förberedelserna för luftskyddet, vilken forcering bland annat tagit sig uttryck i planläggning av luftskyddscentraler och framställningar om statsbidrag till dessa. Numera vore de för berörda ändamål anvisade anslagen i det närmaste förbrukade.

Inspektionen hade i mars 1939 till chefen för socialdepartementet anmält, att det kunde förväntas att mycket stora anspråk under budgetåret 1939/40 komme att ställas på statsbidrag till skyddsrum på grund av den allmänna forcering av förberedelserna för det civila luftskyddet man då kunde iakttaga. Inspektionen beräknade därvid, att ett belopp av åtminstone 2,000,000 kronor skulle erfordras för att täcka behovet fram till tiden för utgången av budgetåret 1939/40.

Med stöd av gjorda underhandsförfrågningar och uppskattningar kunde numera beräknas, att inom det närmaste halvåret ansökningar om statsbidrag för anordnande av ledningscentraler och skyddsrum för aktiv personal skulle inkomma, för vilka statsbidragets sammanlagda belopp kunde beräknas till omkring 2,800,000 kronor.

Det kunde vidare beräknas, att framställningar inom det närmaste halvåret komme att göras om statsbidrag för anordnande av skyddsrum för hjälpplatser med omkring 500,000 kronor.

För bedömande av behovet av skyddsrum för allmänheten hade följande beräkningar verkställtts. Det förutsattes till en början att dylika skyddsrum endast behöfde anordnas i städer med mer än 10,000 invånare. Sammanlagda folkmängden i dessa städer uppginge till 1,800,000 personer, men kunde vid krigstillfälle på grund av åtgärder för utrymning och allmän mobilisering beräknas nedgå till 1,200,000 personer. Det kunde vidare antagas att endast i en del av ifrågavarande städer skyddsrum för allmänheten behöfde inrättas. Man syntes därför kunna utgå från en befolknings-siffra av 800,000 invånare. Det syntes nödvändigt att anordna skyddsrum för åtminstone 4 % av detta invånarantal eller alltså för 32,000 personer. Kostnaderna för skyddsrummen kunde för varje person beräknas till 90 kronor och totalkostnaderna till 2,880,000 kronor. Därest statsbidrag utginge med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna, komme att för statsbidrag erfordras 1,920,000 kronor.

Härutöver erfordrades inrättande av särskilda skyddsrum inom de viktigaste hamnarna i landet. Dessa skyddsrum vore företrädesvis avsedda att utföras med hjälp av för ändamålet särskilt tillverkade lösa enhetsblock av betong. Därigenom kunde olika stora skyddsrum anordnas allt efter behovet i det särskilda fallet. Det antal personer — hamnpersonal och fartygsbesättningar — som i allt beräknades kräva skydd av dylik karaktär, uppskattades till 25,000. Den beräknade kostnaden för skyddsrummen uppginge till cirka 100 kronor för varje person. För täckande av förstahandsbehovet av sådana skyddsrum torde erfordras omkring 15,000 skyddsrumspatser. Av dessa torde omkring 10,000 böra anordnas med tillämpning av nyssnämnda standardutförande. Övriga 5,000 skyddsplatser kunde anordnas på annat sätt, exempelvis genom insprängning i tillgängliga berg. Sammanlagda kostnaden för skyddsrum i hamnarna kunde uppskattas till 1,500,000 kronor. Förutsattes statsbidraget skola utgå med $\frac{2}{3}$ kunde alltså statens kostnad beräknas till 1,000,000 kronor.

Luftskyddsinspektionen har alltså uppskattat statens sammanlagda kostnader för bidrag till anordnande av skyddsrum till (2,800,000 + 500,000 + 1,920,000 + 1,000,000) 6,220,000 kronor.

Sedermera har luftskyddsinspektionen i skrivelse den 5 september 1939 föreslagit, att kostnaderna för anordnande av vissa slag av skyddsrum skulle helt och hållet gäldas av statsverket.

Luftskyddsinspektionen har därvid beräknat det föreliggande medelsbe-

hovet till 5,700,000 kronor till luftskyddscentraler och skyddsrum för aktiv personal, 750,000 kronor till skyddsrum för hjälpplatser och 1,920,000 kronor till skyddsrum för allmänheten eller tillhopa 8,370,000 kronor, vilket belopp avrundats till 8,500,000 kronor. I beloppet 5,700,000 kronor ingår enligt vad inspektionen under hand upplyst ett belopp av 1,500,000 kronor för skyddsrum till hamnarna.

I anslutning till vad som förordats beträffande fördelningen av kostnaderna för skyddsrummens anordnande har luftskyddsinspektionen vidare föreslagit vissa ändringar i luftskyddslagen. Enligt förslaget skulle länsstyrelse kunna ålägga kommun 1) att anordna skyddsrum för den lokala luftskyddsledningen och övrig för det allmänna luftskyddet erforderlig personal ävensom för hjälpplatser och 2) att inom de orter, som Kungl. Maj:t bestämde, och i enlighet med av vederbörlig myndighet utfärdade anvisningar anordna skyddsrum för allmänheten vid torg, huvudgator och dylika trafikleder, där det kunde förväntas att samfärdsel i större utsträckning komme att äga rum under luftskyddstillstånd. Skyldighet att anordna skyddsrum skulle förefinnas för kommunen i det under 1) angivna fallet allenast under den förutsättningen, att staten erlade hela verkliga kostnaden för arbetets utförande, och i det under 2) avsedda fallet blott under den förutsättningen, att staten bidroge med $\frac{2}{3}$ av samma kostnad.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

»Vad till en början angår frågan om grunderna för fördelning av kostnaderna för anordnande av ledningscentraler, skyddsrum för aktiv personal samt skyddsrum för hjälpplatser ävensom spörsmålet om införande av laglig förpliktelse för kommunerna att under vissa förutsättningar anordna skyddsrum, äro dessa frågor föremål för utredning av omförmälda sakkunniga. Med hänsyn därtill är jag i nuvarande läge icke beredd att tillstyrka vare sig att staten skulle övertaga hela kostnaden för anordnande av de uppräknade slagen av skyddsrum eller att nu skulle införas skyldighet för kommunerna att i vissa fall inrätta skyddsrum. Jag utgår därför från att kostnaderna för bidrag till anordnande av ledningscentraler och skyddsrum för aktiv personal ävensom kostnaderna för skyddsrum till hjälpplatser skola liksom hittills till $\frac{2}{3}$ bestridas av statsmedel. I följd härav beräknar jag — med utgångspunkt från luftskyddsinspektionens kalkyler i ämnet — medelsbehovet för bidrag till anordnande av ledningscentraler och skyddsrum för aktiv personal till omkring 2,800,000 kronor och medelsbehovet för bidrag till skyddsrum för hjälpplatser till omkring 500,000 kronor.

I förstnämnda summa har jag då icke medräknat något belopp för inrättande av skyddsrum i hamnarna för hamnpersonal och fartygsbesättningar. Inspektionens förslag rörande bidrag till anordnande av dylika skyddsrum innebär en nyhet. Icke dess mindre anser jag mig böra så till vida biträda förslaget, som jag tillstyrker, att bidrag till skyddsrum av nämnda slag må få utgå med $\frac{2}{3}$ av anordningskostnaderna. För dylika

skyddsrum torde därför bära upptagas ett belopp av omkring 1,000,000 kronor.

Med anledning av inspektionens framställning om statsbidrag till inrättande av skyddsrum för allmänheten vill jag framhålla, att även frågan i vilken utsträckning staten bör åta sig ansvaret för dylika skyddsrum kommer att undersökas av förenämnda sakkunniga. Innan denna utredning slutförts, är jag icke beredd att till prövning upptaga frågan i vad mån och i vilken utsträckning statsbidrag bör utgå till nu ifrågavarande ärendamål. Jag förutsätter emellertid, att de bestämmelser, som framdeles må komma att meddelas rörande statsbidrag till skyddsrum för allmänheten, få retroaktiv giltighet, så att de kommuner, som nu igångsätta anordnandet av dylika skyddsrum, icke med avseende å rätten till bidrag av statsmedel bliva sämre ställda än de kommuner, som avvakta statsmakternas principiella ställningstagande i ämnet. Frågan om anslag till skyddsrum för allmänheten torde bära underställas 1940 års riksdag.

Det sammanlagda medelsbehov, som nu föreligger, skulle enligt dessa beräkningar uppgå till (2,800,000 + 500,000 + 1,000,000) 4,300,000 kronor. Detta belopp torde därför bära anvisas å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.»

Departementschefens förslag till beräkning av statsbidrag till kommunala skyddsrum för luftskyddspersonal m. fl. tillstyrkes av utskottet. *Utskottet.*

Bland de av luftskyddsinspektionen begärda anslagsposterna ingår också ett belopp av 1,920,000 kronor till skyddsrum för allmänheten. Under erinran att denna fråga för närvarande är under utredning av särskilda sakkunniga har departementschefen ej nu gjort framställning om anslag till dylika skyddsrum. Därvid har emellertid förutsatts att blivande bidragsbestämmelser skulle få retroaktiv giltighet.

Utskottet har ej heller på denna punkt ansett sig bära frågå Kungl. Maj:ts förslag, men utskottet vill framhålla som angeläget att ytterligare behövt utredningsarbete så bedrives, att proposition i ämnet kan föreligga redan i början av nästkommande års lagtima riksdag.

Vid framläggande av sitt förslag om ett totalanslag av 1,920,000 kronor till skyddsrum för allmänheten har luftskyddsinspektionen utgått från en rent statistisk kalkyl, byggd på att statsunderstöd för dylika skyddsrum skulle lämnas till städer med mer än 10,000 invånare och endast till dessa. Skyddsrum skulle enligt inspektionens förslag anordnas för omkring 32,000 personer. Detta antal motsvarar enligt inspektionens beräkningar 4 % av dessa städers sannolika invånarantal efter allmän mobilisering och sedan de i viss utsträckning utrymts.

Det är emellertid känt att inom vissa av landets större städer redan igångsatts eller åtminstone planlagts för allmänheten avsedda skyddsrumsanläggningar i en sådan omfattning att — åtminstone med den av inspektionen angivna bidragsnormen av $\frac{2}{3}$ — detta skulle innebära statsutgifter betydligt överstigande det av inspektionen beräknade beloppet 1,920,000 kronor.

Även om nu bidragsfrågan tillsvidare skulle hållas öppen i avvaktan på närmare utredning, synes förtjäna att uppmärksammas den omfattning, i vilken dylika anläggningar redan planlagts eller igångsatts.

Vid statsbidragsfrågans bedömande har man enligt utskottets mening att taga hänsyn ej endast till vederbörande samhälls storlek utan även till den lokala faran för bombanfall bedömd med ledning av ortens belägenhet samt förefintligheten av militära anläggningar, kraftverk, järnvägsanläggningar o. s. v. Erinras må, att då det gäller att bedöma i vad mån skyddsrum skola anläggas inom *statens* byggnader sistnämnda synpunkter och ej endast vederbörande samhälls storlek fått vara avgörande.

Även om de blivande bidragsgrunderna, såsom i detta speciella fall skäligt och lämpligt är, erhålla retroaktiv tillämpning synes det angeläget, att hithörande spörsmål snarast möjligt klarläggas så långt sig göra låter. Detta är önskvärt även för att förebygga allt för högt ställda lokala förväntningar på statsbidrag.

Såsom utskottet i sitt utlåtande nr 3 beträffande skyddsrum inom statens byggnader erinrat är det av vikt att föreskriven offentlig kontroll över gas-tätningmateriel så utövas att åtgärdernas snabba genomförande ej därigenom onödigt fördyras eller förhindras.

Genom vad sålunda anförts har utskottet även tagit ställning till den av herr Hagberg i Luleå m. fl. väckta motionen, såvitt denna avser anvisande av ett anslag för ifrågavarande ändamål av 8,500,000 kronor. Vad i motionen yrkats om ändring i gällande luftskyddslag torde med hänsyn till den pågående utredningen icke böra för närvarande föranleda någon åtgärd.

Med tillstyrkande alltså av Kungl. Maj:ts förslag och avstyrkande av motionen, i vad den skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag, hemställer utskottet,

att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 3 — må till *Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4,300,000 kronor.

Stockholm den 7 oktober 1939.

På första särskilda utskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Närvarande: se under utlåtande nr 7.